

Hana Müllerová a Vojtěch Stejskal: Ochrana zvířat v právu

Tento výjimečný počín v české právnické i zoologické literatuře představuje první všestranné zpracování tématu vývoje a současného stavu právní úpravy týkající se zvířat. Těžištěm knihy je rozbor dnešního postavení zvířat v právu, od otázky jejich právního statusu, přes regulaci nakládání s nimi při různých lidských činnostech, až po zajištění ochrany před týráním a poskytování správných životních podmínek. Podobu platné právní ochrany zvířat autoři zachytili ve sféře práva mezinárodního, evropského (unijního) i vnitrostátního. Samostatnou část tvoří analýza současné české legislativy a jejího praktického uplatňování. Kniha je určena studentům právnických, přírodovědných, veterinárních a zemědělských fakult, ale může najít i širší čtenářský okruh.

Poměrně obsáhlý text je rozdělen do několika tematických částí. Autoři se nejprve věnují mimoprávním východiskům ochrany zvířat se zřetelem na historické, náboženské a filozofické tradice a význam zvířat pro dnešní lidskou společnost. Dále probírají právní východiska. Následuje podrobný přehled ochrany zvířat v současných systémech mezinárodního práva, Rady Evropy a ve vybraných státech, se soustředěním na významné a s námi sousedící evropské země. Zařazen je rovněž přehled legislativy platné v USA.

Samostatnou a důležitou část knihy tvoří výklad ochrany zvířat v České republice. Začíná historickým přehledem vývoje a popisem počátků moderní ochrany stanovené zákonem. Jsou zde nastíněny základní rysy platného zákona a vysvětleny principi-

py a používané pojmy. Autoři podrobně probírají určité okruhy zákona, např. zákaz týrání, usmrcování, ochranu volně žijících zvířat, podmínky vědeckých pokusů a odpovědnost za přestupky. Samostatně diskutují uplatnění zákona v oblasti myslivosti a rybářství nebo v činnosti zoologických zahrad. V přílohách čtenář nalezne statistiky pokusů na zvířatech a přehled zajištění welfare (pohody) v chovu hospodářských zvířat. Knihu zakončuje přehled literatury, hlavních internetových pramenů a rejstřík.

Ochrana zvířat je nepochybně ušlechtilá myšlenka, která si zaslouží všestrannou podporu. Přesto se vkrádá pochybnost, zda se dnešní právní a administrativní zajištění této ochrany provádí skutečně optimálním a racionálním způsobem. Obecně etický problém znamená samotná definice zvířete jakožto objektu ochranných norem a opatření. V české legislativě (a v právu některých dalších států) je za zvíře považován výhradně obratlovec, ostatní živočišné a živé organismy podobné ochrany nepožívají. Legislativci si v tomto ohledu patrně neuvědomují, že pojem obratlovec není kanonický a jeho přesná náplň může záviset na alternativních fylogenetických koncepcích. V přímořských zemích by např. mohlo vzniknout legislativní dilema při případném týrání sliznatek. Vymezení jediné živočišné skupiny jako objektu ochrany je mravně nedokonalým řešením, i když praktické příčiny jsou celkem zjevné. Jak bychom si jinak poradili s hubením bezobratlých škůdců? Jak se dívat na velkoplošné postřiky proti obtížnému hmyzu včetně rozvševování mucholapek? Měli bychom brát ohled na „utrpení“ bakterií při léčbě antibiotiky? Dnešní stav legislativy na tomto poli tak nese i určitou příchut' nevěrohodnosti. Výjimky z platných pravidel jsou běžné i v praxi ochrany obratlovců. Největší přísnost je soustředěna na vědeckou práci biologů, kteří pracují se zvířaty. Měřítka rozsahu a hloubky ochrany však mohou být výrazně odlišná, porovnáme-li nároky na experimenty v biologickém výzkumu s tradiční činností řezníků, deratizátorů, myslivců nebo chovatelů užitkových domácích zvířat.

Aniž bych tedy chtěl jakkoli napadat obecný význam a potřebnost ochrany zvířat, soudím, že tuto oblast čeká složitý vývoj a cesta k uspokojivému a rozumnému systému bude trnitá. Recenzovaná kniha proto představuje dobré vykročení.

**Nakladatelství Academia, Praha 2013,
490 str. Doporučená cena 650 Kč**

Miloš Ondrášek

Slepice en Garde! Kuřata na hlídce. Co nám ptáci řeknou o našem zdraví a světě

Sentinel v angličtině znamená hlídka a jako sloveso postavit na stráž. Několik virologů se v kalifornské univerzitní jídelně bavilo o golfu a jeden imunolog, který právě přijel z Evropy, se divil, proč jsou v okolí na hřištích umístěny klece s kuřaty. Dostalo se mu vysvětlení: jsou tam na stráž jako monitor, zda se v Kalifornii nešíří západonilská viróza. Evropan okamžitě pochopil, šlo o koordinaci mezi ptáky, lidmi, nemocemi a degradací životního prostředí.

V New Yorku v létě a na podzim 1999 padaly „z nebe“ ve velkém množství vrány. Ve stejné době uhynulo ve dvou tamních zoologických zahradách mnoho ptáků včetně supů a plameňáků. U 62 osob se vyskyt-

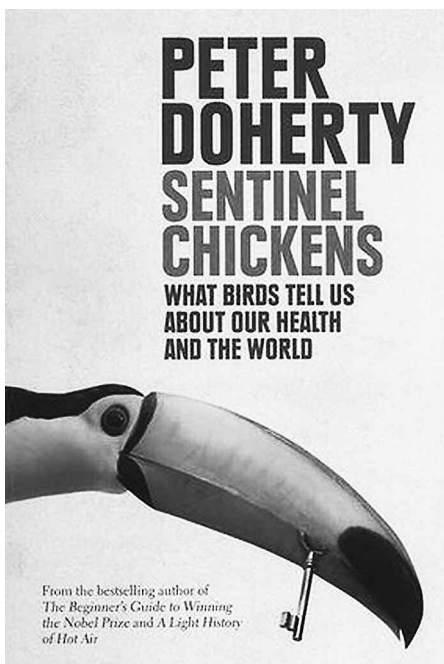
ly neurologické příznaky, několik lidí zemřelo. Západonilský flavivirus byl poprvé izolován v Ugandě r. 1937 a vyvolal tam u lidí opakující se encefalitidy a meningitidy, onemocnění bylo tehdy diagnostikováno i v Evropě. V newyorské zoo uhynulý plameňák vykázal identický typ viru, který infikoval nejméně 500 lidí v Bukurešti r. 1996, způsobil 400 případů v Izraeli r. 1998 a byl zodpovědný za 40 úmrtí lidí v ruském Volgogradu v r. 1999. V USA nebyla tato viróza do konce 90. let zjištěna, i když v polovině 20. stol. se tam onkologové pokoušeli o terapii neoperovatelného rakovinového nádoru vstříkem směsí virů obsahující i ten západonilský. Zákrok,

ktej měl tumor zlikvidovat, nebyl úspěšný. Dnes již v medicíně nepřipadá v úvahu aplikovat letální živou mikroflóru, lékařská etika zabraňuje takovému experimentování. Písemný záznam tohoto nepovedeného pokusu má ale jakousi cenu, autoři před více než půl stoletím definitivně potvrdili, že pacient mající v krevním oběhu západonilský virus může nakazit krevsajícího komára. Do Kalifornie se tedy západonilská horečka mohla v r. 1999 dostat infikovaným člověkem, tažným ptákem (jen některé druhy jsou nakažlivé), nebo komárem – černým pasažérem transkontinentálního letadla. Přes veškerou opatrnost je vždy možný i únik z laboratoře pracující s komáry a viry. Také se vynořilo podezření na bioterorismus. Během studené války se uvažovalo o biologických zbraních, k nimž patřila i cílená epidemie žluté zimnice šířená uměle nakaženými komáry. Neobyčejně vysoká mortalita u některých druhů divoče žijících ptáků byla charakteristickým rysem ohniska v New Yorku r. 1999. Uváděla se možnost zvýšené virulence viru následkem mutační změny

zejména u vran, kavek a domácích husí, což bylo pozorováno již během endemie v Izraeli. Ale nesouhlasilo s tím laboratorní nakažení kuřat virem – cirkuloval v krvi ne více než 10 dnů a k manifestaci neurologických poruch a úhynu nedošlo.

Kuřata umístěná v klecích, a to nejen na golfových hřištích, sledují státní americká střediska pro kontrolu zdraví a prevenci, a když se u nich zjistí porucha zdravotního stavu, jsou podrobena přísným laboratorním testům. Vedou se týdenní záznamy o pozorování divoce žijících ptáků, klecových „strážích“ a onemocnění u lidí, sleduje se veterinární diagnostika a samozřejmě i výskyt komárů. Je to promyšlená epidemiologická strategie – sentinel chickens (drůbeží stráž) vykonává službu zdarma. Neplacení členové ornitologických klubů hlídají v přírodě a podávají cenné informace.

Stojí za zmínku, že byla vyvinuta vakcína proti západonilské horečce prozatím používaná u koní. K přenosu z člověka na člověka dochází velmi zřídka, snad jen neopatrnou transfuzí krve nebo mateřským mlékem při kojení. Hlavním vektorem jsou různé druhy komárů rodu *Culex*. Kůň a člověk mohou být příležitostnými hostiteli, v Severní Americe je tato epidemie v podstatě záležitostí mezi ptáky a komá-

ry. Do prosince 2009 bylo na americkém kontinentě identifikováno 17 tisíc osob nakažených západonilskou virózou spojenou s neurologickými příznaky a nejméně 1 100 z nich zemřelo. V Kalifornii byly

u lidí v r. 2003 hlášeny dva případy encefalitidy vyvolané tímto virem, r. 2004 počet stoupl na 289. Během těchto dvou let ornitologové ohlásili nález 12 tisíc uhynulých kavek, 80 % z nich bylo pozitivních na západonilský virus. Do r. 2009 se situace uklidnila jak mezi obyvatelstvem (67 neurologických případů), tak v populaci ptáků. Tehdy bylo v Kalifornii velké sucho, tedy méně komárů. Další úvaha se zaměřila na odolnost vyvolanou stresem. Námitka, že toto období je příliš krátké k vyvolání rezistence, nemusí platit, pokud vhodné geny byly v populaci již dříve. Třetí alternativa vyvstává z názoru, že mutace snižila mortalitu. Definitivní objasnění snad časem nabídnou humánní i veterinární virologie a genetika avifauny.

Předchozí text je výtahem z jedné z 19 kapitol knihy Sentinel chickens o ptačích populacích s projekcí na zdraví lidí. Nabízím zde pouze vzorek, nemožu referovat o každé kapitole vždy s jiným objevným vzkazem. Autor Peter Doherty, australský veterinář, virolog a imunolog, je nositelem Nobelovy ceny v oboru lékařství (1996).

**Melbourne University Press 2012,
231 str. Cena 30 australských dolarů**

Kontaktní adresy autorů

Anna Černá

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Letenská 4
118 51 Praha 1
e: cerna@ujc.cas.cz

Jiří Drahoš

Akademie věd ČR
Národní 3
110 00 Praha 1
e: drahos@kav.cas.cz

Jaroslav Eliáš

Reissigova 9
612 00 Brno
e: jarosl.elias@seznam.cz

Andrej Funk

e: andrej.funk@volny.cz

Jiří Gabriel

Mikrobiologický ústav AV ČR, v. v. i.
Vítězská 1083
142 20 Praha 4 – Krč
e: gabriel@biomed.cas.cz

Jiří Hodeček

Environmentální centrum PřF OU
Chitussiho 10
710 00 Slezská Ostrava
e: alcuin@email.cz

Marina Hužvárová

Akademický bulletin AV ČR
Národní 3
110 00 Praha 1
e: huzvarova@ssc.cas.cz

Ondřej Koukol

Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: ondrej.koukol@natur.cuni.cz

Pavel Kovář

Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: kovar@natur.cuni.cz

Kateřina Kuřavová

Katedra biologie a ekologie PřF OU
Chitussiho 10
710 00 Slezská Ostrava
e: Kuravova.Katerina@seznam.cz

Ivan Literák

Ústav biologie a chorob volně žijících zvířat
FVHE VFU
Palackého 1/3
612 42 Brno – Královo Pole
e: Literaki@vfu.cz

Miloš Ondrášek

Melbourne, Austrálie

František Pelc

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Kaplanova 1931/1
148 00 Praha 11 – Chodov
e: frantisek.pelc@nature.cz

Petr Petřík

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Zámek 1
252 43 Průhonice
e: petr.petrik@ibot.cas.cz

David Pithart

Beleco, z. s.
Lutová 5
378 06 Chlum u Třeboně
e: david.pithart@beleco.cz

Jan Plesník

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Kaplanova 1931/1
148 00 Praha 11 – Chodov
e: jan.plesnik@nature.cz

Anna Poštulková

Katedra ekologie PřF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: anna.postulkova@natur.cuni.cz

Jan Prančl

Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2

128 01 Praha 2

e: prancl@natur.cuni.cz

Luboš Purchart

Ústav ekologie lesa LDF MENDELU
Zemědělská 3
613 00 Brno
e: lubos.purchart@post.cz

Milena Rychnovská

Drobného 44
602 00 Brno
e: rychnovska.milena@o2active.cz

Karel Staněk

Machatého 679/2
152 00 Praha 5 – Hlubočepy
e: kar.stanek@volny.cz

Jan Suda

Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: suda@natur.cuni.cz

Petr Šípek

Katedra zoologie PřF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: sipekpetr80@gmail.com

Ilja Trebichavský

Skuherského 588
517 73 Opočno
e: trebichavsky@tiscalic.cz

Jaroslav Vojta

Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: jaroslav.vojta@natur.cuni.cz

Ondřej Vymazal

Čechyně 165
683 01 Rousínov
e: ondrejvymazal@seznam.cz

Václav Zelený

Katedra botaniky a fyziol. rostlin FAPPZ ČZU
Kamýčká 129
165 21 Praha 6
e: zeleny@af.czu.cz

Jan Zima

Ústav biologie obratlovců AV ČR, v. v. i.
Květná 8
603 65 Brno
e: jzima@brno.cas.cz